

Володимир Валентинович Чумак,

доктор юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

відділ організації наукової роботи (т.в.о. начальника),

член редколегії збірника наукових праць (відповідальний секретар)

«Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ»;

 <https://orcid.org/0000-0002-6171-2250>,

e-mail: v.v.chumak@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ ЛАТВІЇ, ЛИТВИ ТА ЕСТОНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено сучасний стан діяльності Збройних Сил країн Балтії, а саме Латвії, Литви та Естонії. Визначено, що діяльність Збройних Сил країн Балтії базується на стандартах НАТО, що імплементовані відповідно до положень Північноатлантичного договору. Наголошено, що діяльність Збройних Сил країн Балтії здійснюється за принципом колективної оборони Організації Північноатлантичного договору, завданням якої є захист її держав-членів від будь-якої воєнної загрози.

Зроблено висновок про можливість імплементції позитивних положень щодо трансформації системи об'єднаного керівництва силами оборони та військового управління у Збройних Силах відповідно до стандартів НАТО.

Ключові слова: Збройні Сили, країни Балтії, стандарти НАТО, національна безпека та територіальна цілісність держави.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Події на Сході України, що пов'язані з проведенням операції Об'єднаних сил на Сході України (далі – ООС) обумовили низку державотворчих процесів, серед яких – реформування Збройних Сил України як основного суб'єкта забезпечення національної безпеки України та її територіальної цілісності. Анексія Автономної Республіки Крим, окупація Донецької та Луганської областей України – це результат низького рівня матеріально-технічного оснащення, фінансового забезпечення Збройних Сил України та численних законодавчих прогалин у сфері оборони України.

З метою відновлення обороноздатності Збройних Сил України керівництвом держави чітко поставлений курс щодо імплементції стандартів НАТО в умовах проведення воєнної реформи в Україні. А відтак наразі актуальним є дослідження зарубіжного досвіду функціонування Збройних Сил у тих державах, які сьогодні є повноправними учасниками

Північноатлантичного договору та реалізують заходи щодо колективної оборони та підтримання миру і безпеки відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Такими державами, на наш погляд, є країни Балтії, а саме Латвія, Литва та Естонія, з якими Українську державу пов'язує не лише спільне історичне минуле, але й той факт, що зазначені держави є партнерами України у проведенні низки реформ, зокрема правоохоронної. Враховуючи викладене, дослідження діяльності та функціонування Збройних Сил Латвії, Литви та Естонії є особливо актуальним у сучасних умовах приведення Збройних Сил України у відповідність до стандартів та принципів НАТО з метою підвищення оборонних спроможностей основного суб'єкта забезпечення територіальної цілісності та недоторканності.

Стан дослідження проблеми

Сьогодні фахівцями з адміністративного та військового права досліджено низку питань, що пов'язані з діяльністю сил Сектору безпеки і оборони, Збройних Сил України. Так, загальні положення щодо основ функціонування Сектору безпеки і оборони, Збройних Сил України та управління оборонною сферою висвітлені у працях таких учених, як: С. М. Алифмов, Г. М. Артюшин, В. М. Буренко, Є. І. Брижатиий, С. Ф. Вакулов, М. Єжеев, Д. В. Зайцев, А. Г. Лобко, І. О. Святокум, В. В. Сокурєнко, С. І. Субота, П. Є. Трофимєнко, О. В. Устимєнко, О. Г. Шаталов, В. В. Ягупов, О. В. Яцино та інші. Вказані науковці зробили значний внесок у розвиток адміністративного та військового права, висвітлюючи актуальні питання окремих аспектів діяльності сил Сектору безпеки і оборони, в тому числі. Збройних Сил України. Проте наразі відсутні комплексні наукові дослідження, присвячені актуальним питанням діяльності Збройних Сил за кордоном, що є особливо нагальним у зв'язку з приведенням вітчизняної військової бази у відповідність до стандартів НАТО.

Мета і завдання дослідження

Метою даної статті є дослідження успішного досвіду діяльності Збройних Сил України у Латвії, Литві та Естонії з метою запозичення окремих положень щодо розбудови ефективного державного органу, що виконує завдання з оборони України та забезпечення її територіальної цілісності. Відповідно до окресленої мети нами визначені наступні *завдання*:

- дослідити сучасний стан діяльності Збройних Сил Латвії, Литви та Естонії;
- визначити нормативно-правову базу функціонування Збройних Сил Латвії, Литви та Естонії;
- з'ясувати основні положення, що можуть бути запозичені у вітчизняну практику діяльності Збройних Сил України;

– визначити існуючі прогалини нормативно-правового регулювання діяльності Збройних Сил України з урахуванням стандартів НАТО.

Наукова новизна дослідження

Комплексно досліджено зарубіжний досвід діяльності та функціонування Збройних Сил Латвії, Литви та Естонії щодо забезпечення колективної оборони, підтримання безпеки та миру відповідно до стандартів НАТО, на основі чого запропоновано удосконалити діяльність Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу

Конституція України як Основний Закон держави закріпила, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності (ст. 17)¹. Відповідно діяльність спеціалізованих органів державної влади, що покликані виконувати завдання із забезпечення територіальної цілісності та недоторканності, є особливо актуальною та має важливе значення для побудови дієвої системи національної безпеки. Адже, як слушно зазначає В. В. Сокурєнко, діяльність держави щодо організації оборони має першочергове значення для її сталого розвитку та підтримання добробуту громадян, передусім в умовах гібридної війни, в яких перебуває Україна. Це безпосередньо стосується формування воєнної політики і воєнної доктрини, які включають у себе розвиток воєнної науки, прогнозування та оцінку воєнної загрози чи воєнного нападу, здійснення відповідних заходів на міжнародній арені для запобігання агресії [1, с. 5].

Сучасні виклики загрози національній безпеці України та її територіальній цілісності обумовлюють вжиття низки заходів щодо посилення обороноздатності держави та мобілізаційної готовності Збройних Сил України. Тому доцільним є запозичення успішного зарубіжного досвіду діяльності Збройних Сил Латвії, Литви та Естонії з урахуванням стандартів НАТО. Водночас запозичення зарубіжного

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : ред. від 21.02.2019.

досвіду має спиратися на національні тенденції у сфері оборони та забезпечення територіальної цілісності держави.

У Латвійській Республіці сукупність військ Латвії, що призначені для захисту основоположних свобод, незалежності та територіальної цілісності держави, йменуються Національними Збройними Силами Латвійської Республіки. Останні входять до структури Міністерства оборони Латвії.

Міністерство оборони Латвії відповідно до постанови Кабінету Міністрів Латвійської Республіки «Положення про Міністерство оборони» є провідною установою державного управління у сфері національної оборони¹. У свою чергу, відповідно до Закону Латвійської Республіки «Про Національні Збройні Сили Латвійської Республіки», основною метою діяльності Національних Збройних Сил Латвії є захист державного суверенітету, територіальної цілісності Латвії та її населення від агресії².

Слід зазначити, що Національні Збройні Сили Латвійської Республіки спільно з Міністерством оборони Латвійської Республіки реалізують основне завдання національної оборони Латвії – своєчасно прогнозувати та запобігати військовій загрози країни, гарантувати незалежність країни, територіальну цілісність та безпеку її громадян [2].

Після вступу до НАТО у 2004 році чинне законодавство Латвії у сфері оборони зазнало низку змін, зокрема щодо питань організаційної структури Національних Збройних Сил Латвійської Республіки та взаємодії з членами Альянсу. Так, зазначається, що у випадку загрози національній безпеці держави Національні Збройні Сили Латвійської Республіки у співпраці з Збройними Силами НАТО забезпечують недоторканність сухопутної території, морських вод та повітряного простору Латвійської держави. Відповідно до зазначеного стратегічним керівним принципом національної оборони Латвійської Республіки визначено участь Національних Збройних Сил Латвійської Республіки у системі колективної оборони Організації Північноатлантичного договору, завданням якої є захист її держав-членів від будь-якої воєнної загрози. Тому Міністерство оборони Латвії спільно з іншими державними установами Латвії та Національними Збройними Силами працює над посиленням оборонних спроможностей та ефективності реалізації заходів Організації Північноатлантичного договору, а також впливу Латвії у процесі прийняття рішень.

¹ Про Міністерство оборони : Постанова Кабінету Міністрів Латвійської Республіки від 29.04.2003 № 236.

² О национальных вооруженных силах Латвийской республики : Закон Латвийской республики от 04.11.1999.

Міністерство оборони та Національні Збройні Сили Латвії беруть активну участь як у зміцненні можливостей Організації Північноатлантичного договору, так і в її міжнародних операціях та інших заходах щодо забезпечення безпеки.

Таким чином, варто відзначити тісну співпрацю між членами Альянсу та Національними Збройними Силами Латвійської Республіки, що врегульована на рівні національних актів законодавства Латвії та спільних програм дій щодо усунення агресії.

У свою чергу, в Литовській Республіці Збройні Сили Республіки Литва – це військова державна організація, призначення якої полягає у захисті територіальної цілісності та недоторканності держави. Збройні Сили Республіки Литва є структурною одиницею Міністерства національної оборони Литви.

Після вступу до Альянсу Литви у 2004 році основною місією діяльності Збройних Сил Литви визначено такі: 1) реалізація спільної політики з НАТО; 2) співпраця із закордонними країнами у сфері оборони; 3) представлення інтересів Литви у сфері координації міжнародного гуманітарного права; 4) управління національною обороною і безпекою фінансових ресурсів; 5) забезпечення армії сучасним озброєнням, устаткуванням та іншими матеріально-технічними ресурсами; 6) впровадження державної політики управління військовим персоналом; 7) підготовка військового резерву; 8) управління військовою службою; 9) підготовка суспільства для громадянського опору; 1) планування національної мобілізації [3].

У рамках співпраці Міністерства національної оборони Литовської Республіки, Збройних Сил Литви та членів Північноатлантичного договору в Литві затверджено ряд законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють питання міжнародного військового співробітництва. Зокрема, серед основних слід назвати наступні: Закон Литовської Республіки «Про міжнародні операції, вправи та інші заходи військового співробітництва»¹, Закон Литовської Республіки «Про ратифікацію угоди північної атлантичної угоди на статусі їх військових стандартів і протоколу на міжнародних військових класах, створених в управлінні південного атлантичного договору»² та Закон Литовської Республіки «Про ратифікацію Угоди між Урядом Литовської

¹ Про міжнародні операції, вправи та інші заходи військового співробітництва : Закон Литовської Республіки від 06.02.2006 № IX-703.

² Про ратифікацію північної атлантичної угоди на статусі їх військових стандартів і протоколу на міжнародних військових класах, створених в управлінні південного атлантичного договору : Закон Литовської Республіки від 06.05.2004 № IX-2225.

Республіки та Спільною організацією з питань озброєння»¹. Зазначені нормативно-правові акти визначили порядок взаємодії Збройних Сил Литви з членами Альянсу, зокрема особливу увагу приділено питанням військового навчання та мобілізаційної готовності, в результаті чого щороку в Литві проходять двотижневі військові навчання, в яких беруть участь чотири тисячі військових з 11 країн Північноатлантичного альянсу. Окрім литовських військових до маневрів Iron Wolf II також залучені підрозділи з Німеччини, Великобританії та Росії, США та інших країн [4].

Стосовно діяльності Збройних Сил Естонії слід наголосити, що останні йменуються Силами оборони та є військово організованою установою виконавчої влади, що перебуває у віданні уряду республіки та Міністерства оборони Естонії [5].

З метою ефективної реалізації стандартів НАТО в м. Таллінн створено Естонський контингент в Центрі співробітництва з кіберзахисту НАТО. Центр співробітництва з кіберзахисту НАТО – це акредитований НАТО міжнародний центр передового досвіду, аналітичний центр та навчальний заклад, який створений у 2008 році. Сьогодні Центр співробітництва з кіберзахисту НАТО є важливим джерелом досвіду в галузі кіберзахисту як для НАТО, так і для країн-членів.

Зазначений Центр є першим у рамках співпраці з НАТО проектом, який успішно функціонує у сфері кіберзахисту, що істотно впливає на рівень забезпечення національної безпеки держави. В цілому можна зазначити, що така форма співпраці є новою для вітчизняної практики міжнародного співробітництва, що зосереджується на прикладних дослідженнях, аналізі, обміні інформацією та навчанні з питань кіберзахисту.

Висновки

Успішний зарубіжний досвід діяльності Збройних Сил Латвії, Литви та Естонії свідчить про те, що ефективність функціонування та діяльності Збройних Сил залежить від чіткого визначення основних пріоритетів у сфері оборони, ланцюгів міжнародного співробітництва та належного матеріально-технічного забезпечення. З метою активізації міжнародного співробітництва та імплементації стандартів НАТО Україною вже зроблена велика кількість кроків щодо наближення до Північноатлантичного Альянсу, проте визначення на нормативно-правовому рівні впровадження стандартів НАТО ще не означає їх реальне втілення, для цього необхідна низка ресурсів, серед яких належний рівень забезпечення матеріально-технічною базою.

¹ Про ратифікацію Угоди між Урядом Литовської Республіки та Спільною організацією з питань озброєння : Закон Литовської Республіки від 29.06.2016 № XII-2546.

Отже, досвід діяльності Збройних Сил країн Балтії дає підстави стверджувати про можливість імплементації окремих позитивних положень щодо трансформації системи об'єднаного керівництва силами оборони та військового управління у Збройних Силах відповідно до стандартів НАТО та надання консультативно-дорадчої допомоги. Імплементація стандартів НАТО забезпечує планомірне нарощування боєздатності національних військ України та досягнення взаємодії із силами та засобами провідних країн світу-членів НАТО, сприяє підвищенню ефективності використання державних ресурсів у сфері оборони.

Список бібліографічних посилань: 1. Сокуренько В. В. Публічне адміністрування сферою оборони в Україні : монографія. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 516 с. 2. Aizsardzibas ministrijas uzdevumi // Aizsardzibas Ministrija : сайт. URL: <https://www.mod.gov.lv/lv/par-mums/aizsardzibas-ministrijas-uzdevumi> (дата звернення: 15.12.2019). 3. Министерство национальной обороны Литвы // Википедия : свобод. энцикл. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Министерство_национальной_обороны_Литвы (дата звернення: 15.12.2019). 4. Губар О. У Литві почались навчання НАТО // Deutsche Welle : сайт. 04.11.2019. URL: <https://www.dw.com/uk/у-литві-почались-навчання-нато/a-51109001> (дата звернення: 15.12.2019). 5. Kaitsevāgi // Kaitsevāgi : сайт. URL: <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi> (дата звернення: 15.12.2019).

Надійшла до редколегії 17.12.2019

Chumak V. V. Activities of the Armed Forces of Latvia, Lithuania and Estonia: Experience for Ukraine

The current state of activity of the Armed Forces of the Baltic States such as Latvia, Lithuania and Estonia has been studied. The experience of the Armed Forces of these countries in ensuring collective defense, security and peace in accordance with NATO standards has been analyzed.

It is stated that the National Armed Forces of the Republic of Latvia is a group of troops intended to protect the fundamental freedoms, independence and territorial integrity of the state. It's a part of the Ministry of Defence of Latvia. It is emphasized that the Armed Forces of the Republic of Lithuania are a state military organization whose purpose is to protect the territorial integrity and inviolability of the state. It is a structural unit of the Ministry of National Defence Republic of Lithuania. It is noted that the Armed Forces of Estonia (Defence Forces) is a military organized unit of the Executive authority, which is headed by the government of the Republic and the Ministry of Defence of Estonia. It is stated that the activities of the Armed Forces of the Baltic States are carried out on the principle of collective defence of the North Atlantic Treaty Organization, which task is to protect the member States from military threat.

Based on the analyzed experience of the Baltic States' Armed Forces, it has been concluded that the effective functioning and activities of the Armed Forces depends on a clear definition of the main priorities in the field of defence, chains of international community and valid logistical support. It is noted about the possible implementation of certain positive provisions regarding the transformation about the integrated leadership system of the defence forces and military management in the Armed Forces in accordance with NATO standards and the provision of advisory assistance.

Key words: Armed Forces, the Baltic States, NATO standards, national defence and territorial integrity of the State.

